

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Program zajęć rozszerzających z matematyki
w ramach projektu „Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne”
na okres od 01.12.2010r. do 30.06.2013r
w szkole:
III Liceum Ogólnokształcące im. Unii Lubelskiej w Lublinie

Projekt realizowany przez Uniwersytet Rzeszowski w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim oraz Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Chełmie

Centralne Biuro Projektu, Uniwersytet Rzeszowski ul. Rejtana 16a, 35-959 Rzeszów tel. 17 8721304, faks 17 8721281

I. WSTĘP

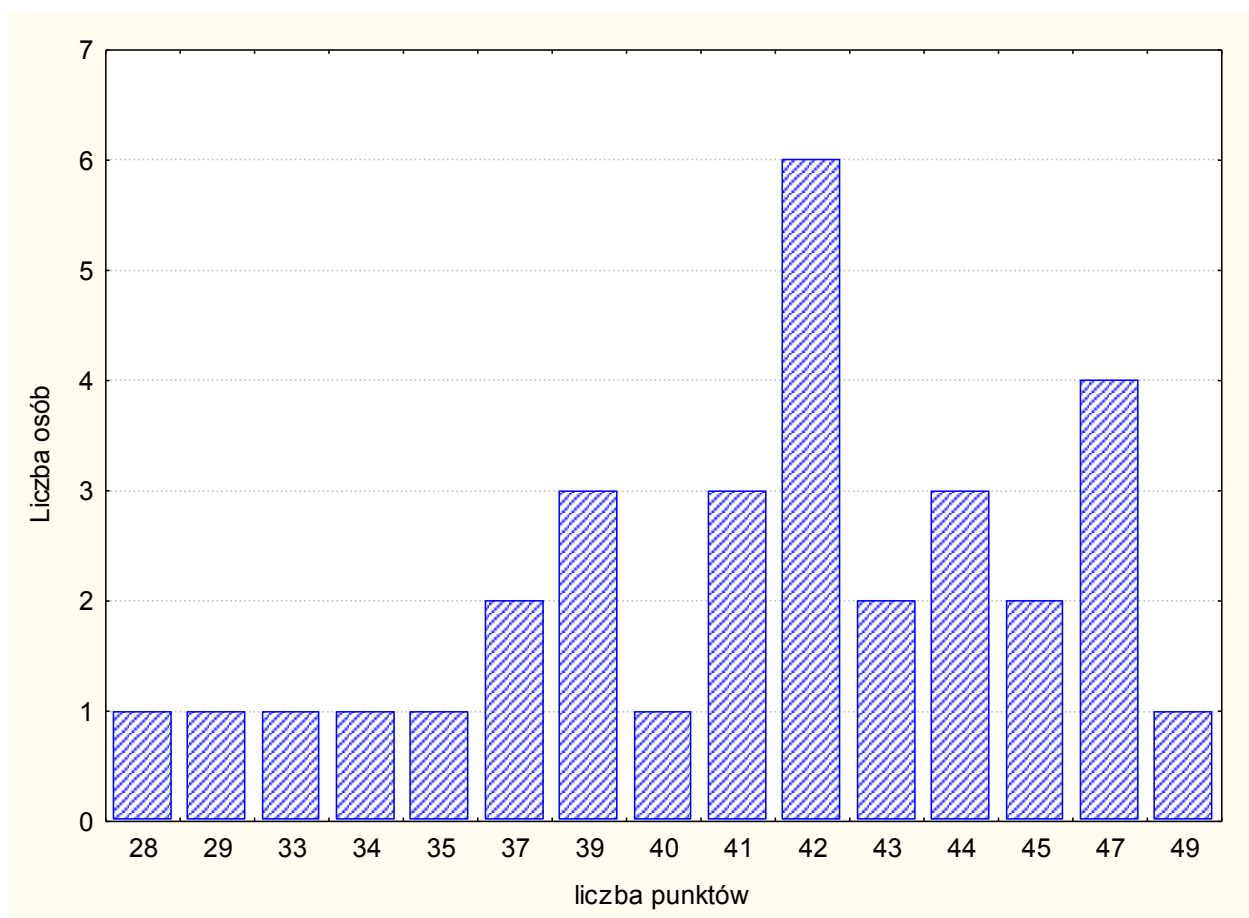
Statystyczny uczeń klasy trzeciej gimnazjum z województwa lubelskiego rozwiązujący arkusz standardowy uzyskał na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej 23,85 punktu, co stanowi 47,70% punktów możliwych do uzyskania. Środkowy uczeń rozkładu uporządkowanego rosnąco uzyskał 23 punkty (mediana). Najczęstszy wynik (modalna) to 19 punktów. Najniższy wynik na egzaminie to 1 punkt, a najwyższy to 50 punktów.

W rekrutacji do zajęć rozszerzających w ramach projektu „Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne” w III Liceum Ogólnokształcącym w Lublinie wzięło udział 32 osoby. Uczniowie ci uzyskali na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej średnio 40,93 punktów, co stanowi 81,86% punktów możliwych do uzyskania. Jest to wynik znacznie wyższy od wyniku województwa lubelskiego. Środkowy uczeń rozkładu uporządkowanego rosnąco uzyskał 42 punkty (mediana). Najniższy wynik na egzaminie to 28 punktów, a najwyższy to 49 punktów.

Tabela 1. Podstawowe miary statystyczne dotyczące części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Podstawowe miary statystyczne	Województwo lubelskie		III Liceum Ogólnokształcące w Lublinie	
	punkty	procent	punkty	procent
Średni wynik	23,85	47,70	40,93	81,86
Mediana	23	46	42	84
Wynik najniższy	1	2	28	56
Wynik najwyższy	50	100	49	98
Odchylenie standardowe	9,59	19,19	5,04	10,08

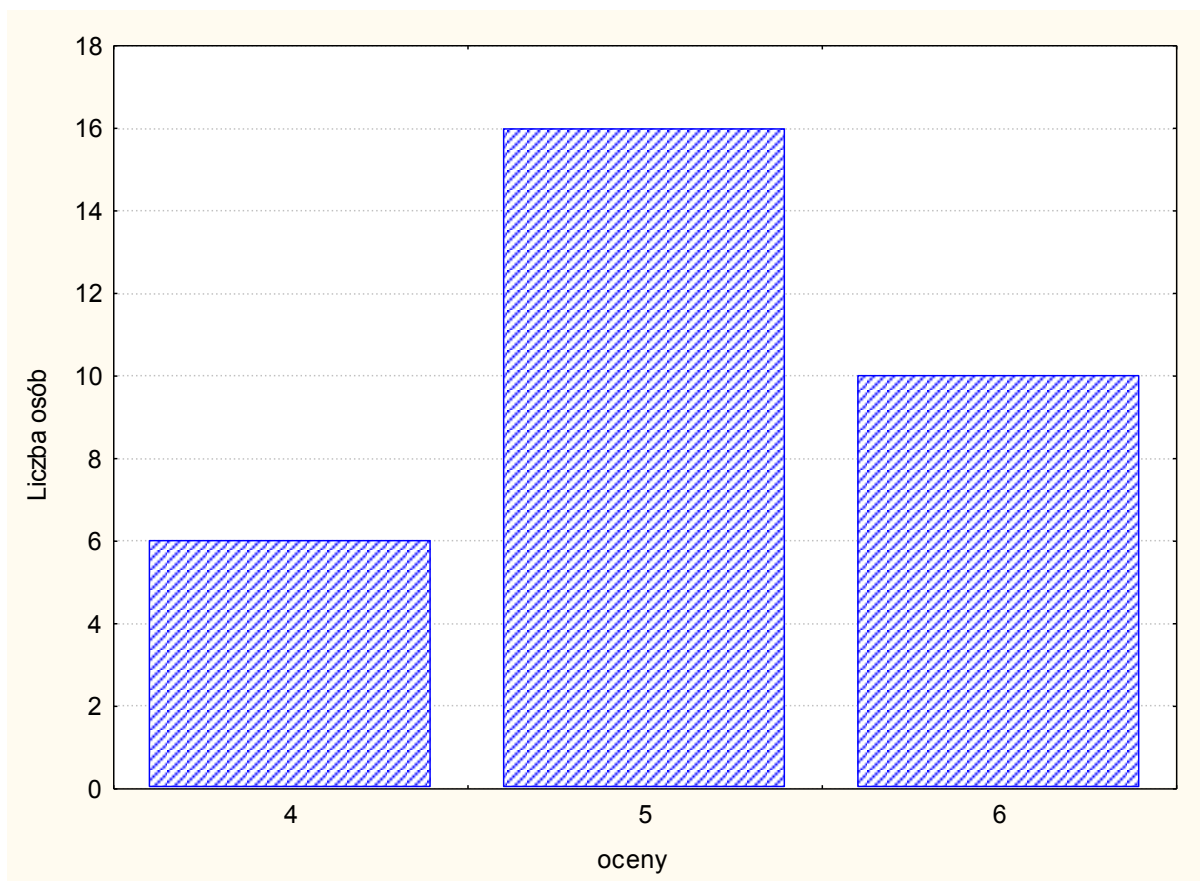
Rysunek 1 przedstawia liczbę uczniów III Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie, którzy uzyskali na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej określoną liczbę punktów, od 28 do 49.

Rysunek 1. **Rozkład wyników gimnazjalistów III Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie rozwiązujących arkusz GM-1-102.**

Rozkład wyników uczniów z III Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie jest jednomodalny z modalną wynoszącą 42 punktów.

Uczniowie biorący udział w rekrutacji do zajęć wyrównawczych w ramach projektu „Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne” w III Liceum Ogólnokształcącym w Lublinie byli oceniani także pod względem ocen końcowych z matematyki w gimnazjum. Średnia ocena dla tych uczniów to 5,125. Nie było uczniów z oceną dopuszczającą oraz dostateczną. 6 uczniów uzyskało ocenę dobrą, 16 uczniów uzyskało ocenę bardzo dobrą i 10 uczniów uzyskało ocenę celującą.

Rysunek 2. Rozkład ocen końcowych z gimnazjum uczniów III Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie.

Analiza wyników egzaminu gimnazjalnego uczestników programu wskazuje na duży potencjał grupy. Należy zatem oczekiwać, iż skierowanie do tej grupy programu zajęć rozszerzających w takiej formie przyniesie duże korzyści i wydatnie podniesie poziom kompetencji matematycznych uczniów.

II. CELE EDUKACYJNE

1. Cele ogólne:

Zajęcia rozszerzające z matematyki mają za zadanie:

- podniesienie kompetencji matematycznych uczniów, którzy w roku szkolnym 2010/11 rozpoczęli naukę w klasie pierwszej w III LO w Lublinie.
- wsparcie merytoryczne dla uczniów uzdolnionych matematycznie,

Opracowany program zajęć rozszerzających ma na celu:

- a) podwyższanie kompetencji matematycznych uczniów
- b) zainteresowanie uczniów matematyką jako dziedziną opisującą świat
- c) kształcenie u uczniów umiejętności logicznego myślenia, poprawnego argumentowania, precyzji w formułowaniu myśli
- d) kształcenie umiejętności dyskusji
- e) przygotowanie do konkursów matematycznych
- f) przygotowanie do egzaminu maturalnego w zakresie rozszerzonym
- g) stworzenie mocnych podstaw do podjęcia studiów w zakresie nauk ścisłych

2. Cele szczegółowe:

Szczegółowe cele edukacyjne (uczeń wie, umie, potrafi) są zbliżone do celów określonych w standardach egzaminacyjnych z rozbiorem na działy. Cele szczegółowe określone są przez oczekiwane osiągnięcia ucznia opisane w punkcie VI niniejszego programu.

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

1. Program skierowany jest do uczniów, którzy w roku szkolnym 2010/2011 rozpoczęli naukę w klasie pierwszej w III LO w Lublinie wybierając naukę matematyki w zakresie rozszerzonym
2. Program realizowany będzie w okresie XII 2010- VI 2013.
3. Program stanowi rozszerzenie i uzupełnienie programu realizowanego na lekcjach (Program nauczanie matematyki w liceach i technikach. Zakres rozszerzony. Autorzy: Kłaczko, Kurczab, Świda). Poznane treści będą pogłębiane, wzbogacone o nietypowe problemy oraz uzupełnione i rozszerzone – w szczególności dotyczy to działów dotyczących teorii liczb oraz analizy matematycznej.

IV. REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH

1. Organizacja zajęć

Zajęcia o charakterze konwersatoriów będą odbywały się w liczbie 48 godz. w roku szkolnym (w roku szkolnym 2010/2011 2 godz. tygodniowo w I semestrze oraz 3 godz. tygodniowo w II semestrze). Dodatkowo przewidziane są konsultacje z nauczycielami prowadzącymi.

Zajęcia prowadzone przez dwóch nauczycieli z podziałem na 2 grupy konwersatoryjne (po 15 osób).

2. Pomoce naukowe:

- zbiory zadań
- podręczniki matematyczne
- materiały dydaktyczne przygotowane przez prowadzących
- komputer z oprogramowaniem, tablica interaktywna lub projektor

3. Procedury osiągania celów

Forma zajęć – konwersatoria – oraz stosunkowo mała liczebność grup dają możliwość aktywnego uczestnictwa uczniów w otwartej dyskusji dotyczącej stawianych problemów, szukania różnych metod ich rozwiązania. Omawianie tematów dotyczących bardziej abstrakcyjnych obiektów matematycznych i rozwiązywanie zadań z tych działów (np. teoria liczb, metryki nieeuklidesowe, zadania z parametrem) kształtują umiejętność abstrakcyjnego myślenia, rozumowania matematycznego oraz sprawnego posługiwania się obiektami matematycznymi i poprawnego stosowania języka matematycznego. Inne tematy nawiązują do bardziej życiowych sytuacji (np. zagadnienia optymalizacyjne, kombinatoryka, prawdopodobieństwo). Uczeń może zauważyć, że matematyka daje możliwość modelowania świata, dostarczając zarazem narzędzia do rozwiązywania zagadnień zaczerpniętych z życia codziennego (analiza matematyczna, pochodne, całki). Rozszerzenie szkolnego programu czyni wiedzę matematyczną bardziej spójną i umożliwia spojrzenie na problemy i obiekty matematyczne z różnych perspektyw, pokazując piękno ich precyzji, wszechstronność i wszechobecność.

V. TREŚCI NAUCZANIA

Dział programowy	Forma kształcenia	Zakres tematyczny	Liczba godzin
1. Logika matematyczna	konwersatoria	a) zdania logiczne, funktory logiczne, wartości logiczne zdań złożonych b) układy zupełne funkcji logicznych (NOR, NAND) c) zadania logiczne	6
2. Liczby i ich zbiory	konwersatoria	a) zbiór, suma, iloczyn i różnica zbiorów; b) zbiór liczb rzeczywistych	18

		<p>i jego podzbiory, liczby naturalne (liczby pierwsze), liczby całkowite, wymierne i niewymierne, rozwinięcie dziesiętne liczby rzeczywistej;</p> <p>c) prawa dotyczące działań arytmetycznych na liczbach rzeczywistych;</p> <p>d) definicja potęgi o wykładniku wymiernym oraz prawa działań na potęgach o wykładniku wymiernym;</p> <p>e) oś liczbowa i układ współrzędnych na płaszczyźnie;</p> <p>f) definicja przedziału liczbowego na osi oraz definicja sumy, iloczynu i różnicy przedziałów,</p> <p>g) definicja wartości bezwzględnej;</p> <p>h) zasada indukcji matematycznej;</p> <p>i) metody rozwiązywania i interpretację geometryczną równań i nierówności z wartością bezwzględną;</p> <p>j) prawa działań na potęgach o wykładniku rzeczywistym;</p> <p>k) podzielność w zbiorze C, kongruencje</p> <p>l) równania diofantyczne</p> <p>ł) układy równań liniowych – metoda wyznaczników</p> <p>m) przestrzenie metryczne</p> <p>n) mantysa i cecha</p>	
--	--	--	--

<p>3. Wielomiany i funkcje wymierne</p>	<p>konwersatoria</p>	<p>a) definicja i własności funkcji liniowej; b) definicję i własności funkcji kwadratowej, jej wykres i miejsca zerowe; c) wzory Viéte'a; d) sposoby rozwiązywania równań i nierówności kwadratowych z parametrem; e) definicja wielomianu i prawa dotyczące działań na wielomianach: dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie; d) sposoby rozkładu wielomianu na czynniki; e) twierdzenie Bézouta; f) definicja funkcji homograficznej i jej własności; g) zasady wykonywania działań na wyrażeniach wymiernych; h) sposoby rozwiązywania równań wielomianowych oraz równań i nierówności z funkcją homograficzną; i) definicja funkcji wymiernej oraz metody rozwiązywania równań i nierówności wymiernych; j) dwumian Newtona k) elementy równań funkcyjnych</p>	<p>15</p>
<p>4. Funkcje trygonometryczne</p>	<p>konwersatoria</p>	<p>a) definicje funkcji trygonometrycznych kąta ostrego w trójkącie prostokątnym; b) pojęcie miary łukowej kąta oraz definicje, własności i</p>	<p>14</p>

		<p>wykresy funkcji trygonometrycznych dowolnego kąta; c) tożsamości trygonometryczne; d) wzory redukcyjne; e) sposoby rozwiązywania równań trygonometrycznych.</p>	
5. Ciągi liczbowe	konwersatoria	<p>a) definicję ciągu liczbowego; b) definicję ciągu arytmetycznego i geometrycznego, wzór na n-ty wyraz, wzór na sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego i geometrycznego; c) procent składany, oprocentowanie lokat i kredytów; d) przykłady ciągów zdefiniowanych rekurencyjnie; e) definicję granicy ciągu liczbowego oraz sposoby obliczania granic ciągów; f) pojęcie sumy szeregu geometrycznego.</p>	15
6. Ciągłość i pochodna funkcji, całki	konwersatoria	<p>a) pojęcie funkcji ciągłej; b) pojęcie pochodnej, jej interpretacja geometryczna i fizyczna; c) wzory do obliczania pochodnych wielomianów i funkcji wymiernych; d) związek pochodnej z istnieniem ekstremum i z monotonicznością funkcji. h) pojęcie całki nieoznaczonej i oznaczonej i) interpretacja geometryczna całki oznaczonej</p>	24

7. Planimetria	konwersatoria	<p>a) własności czworokątów wypukłych, twierdzenie o okręgu wpisanym w czworokąt i okręgu opisanym na czworokącie;</p> <p>b) związki miarowe w figurach płaskich z zastosowaniem trygonometrii;</p> <p>c) pojęcie osi symetrii i środka symetrii figury;</p> <p>d) twierdzenie Talesa i jego związek z podobieństwem;</p> <p>e) cechy podobieństwa trójkątów,</p> <p>f) twierdzenie sinusów i cosinusów;</p> <p>g) pojęcia: symetria osiowa, przesunięcie, obrót, symetria środkowa oraz własności tych przekształceń;</p> <p>h) definicję wektora, sumy wektorów</p> <p>i) iloczynu wektora przez liczbę;</p> <p>j) definicję i własności jednokładności.</p>	25
8. Stereometria	konwersatoria	<p>a) graniastosłupy, ostrosłupy, walce, stożki i kule;</p> <p>b) pojęcie kąta nachylenia prostej do płaszczyzny i kąta dwuściennego;</p> <p>c) związki miarowe w bryłach z zastosowaniem trygonometrii;</p> <p>a) przekroje płaskie graniastosłupów i ostrosłupów;</p> <p>b) pojęcie wielościanu foremnego.</p>	12

9. Rachunek prawdopodobieństwa	konwersatoria	a) pojęcia kombinatoryczne: permutacje, kombinacje, wariacje z powtórzeniami i bez powtórzeń; b) pojęcie prawdopodobieństwa i jego własności; c) prawdopodobieństwo warunkowe, całkowite d) schemat Bernoulliego e) elementy statystyki opisowej: średnia arytmetyczna, średnia ważona, mediana, wariancja i odchylenie standardowe (liczone z próby).	15
--------------------------------	---------------	--	----

VI. PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZESTNIKÓW

Uczeń powinien umieć:

rozwiązywać typowe i nietypowe zadania z zakresu wymienionych w punkcie V treści nauczania. Powinien opanować umiejętności pozwalające na spełnienie wymagań określonych w standardach egzaminu maturalnego dla zakresu rozszerzonego (standardy wymagań egzaminacyjnych zawarte w załączniku nr 3 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU nr 92, poz. 1020, z późn. zm.), w brzmieniu nadanym Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU nr 90, poz. 846) oraz Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2007 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU Nr 157, poz. 1102).

W zakresie treści rozszerzających uczeń powinien umieć:

logika matematyczna:

- Posługiwać się funkcjami NOR i NAND ;
- Rozwiązywać zadania logiczne
- Przeprowadzić dowód twierdzenia logicznego
- Wykorzystywać metody wnioskowania logicznego w dowodzeniu twierdzeń, przeprowadzić dowód „nie wprost”

Liczby i ich zbiory

- Zbadać (udowodnić) podzielność liczby całkowitej o podanych własnościach przez inną liczbę (w wybranych typach zadań), również z zastosowaniem kongruencji
- Umie rozwiązać równania i nierówności z cechą oraz mantysą
- Umie zastosować zasadę indukcji matematycznej w dowodzeniu twierdzeń
- Potrafi wykorzystać metodę wyznaczników w rozwiązywaniu układów równań liniowych oraz przeprowadzić analizę ich rozwiązalności
- Zna przykłady nieeuklidesowych przestrzeni metrycznych i potrafi wyznaczyć odległość punktów i koła w tej przestrzeni;

Funkcje

- Rozwiązuje proste równania funkcyjne
- Potrafi naszkicować wykresy pewnych funkcji złożonych również z cechą i mantysą (przekształcenia wykresów funkcji);

ciągi liczbowe

- Potrafi wyznaczyć granicę ciągów liczbowych
- Potrafi wykorzystać def. Cauchyego i Heinego w dowodach dotyczących granic ciągów
- Potrafi określić zbieżność i znaleźć sumę szeregu geometrycznego
- Umie zastosować szereg liczbowy w zadaniach geometrycznych

ciągłość, pochodna, całki

- Umie obliczyć granicę funkcji w punkcie właściwym i niewłaściwym
- Potrafi zbadać ciągłość funkcji w punkcie
- Potrafi wyznaczyć wartość pochodnej w punkcie na podstawie definicji
- Potrafi zastosować wzory do wyznaczania funkcji pochodnej
- Potrafi wykorzystać pochodną do wyznaczania stycznej
- Potrafi zinterpretować pochodną w odniesieniu do wielkości fizycznych typu: droga, szybkość, czas, przyspieszenie
- Umie określić monotoniczność i wyznaczyć ekstremum funkcji z wykorzystaniem pochodnej
- Zna pojęcie całki nieoznaczonej
- Potrafi wyznaczyć całkę nieoznaczoną (proste przypadki)
- Zna pojęcie całki oznaczonej i wykorzystuje jej interpretację geometryczną

kombinatoryka i rachunek prawdopodobieństwa

- Rozwiązuje zadania z zastosowaniem prawdopodobieństwa warunkowego, całkowitego i wzoru Bayesa
- Potrafi rozwiązać zadania z zastosowaniem schematu Bernoulliego

VII. SPOSOBY OCENIANIA UCZESTNIKÓW

Ocenianie uczestników programu pełni funkcję motywującą. Uczniowie wyróżniający się aktywnością są nagradzani bardzo dobrymi ocenami. Oceny uzyskane na zajęciach są brane pod uwagę przy wystawianiu ocen końcoworocznych z matematyki.

VIII. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja programu opiera się na wynikach uczniów – uczestników programu uzyskiwanych na sprawdzianach oraz wynikach w konkursach matematycznych. Dodatkowo ewaluacja możliwa będzie po przeanalizowaniu wyników maturalnych uczniów objętych programem.

IX. BIBLIOGRAFIA

- „Matematyka-podręczniki klasa I, II, III” K. Kłaczkow , M. Kurczab
- „Zbiory zadań-klasy I, II, III” K. Kłaczkow, M. Kurczab, E. Świda
- „Kącik olimpijski cz. I, II, III, IV” Lev Kurlyandchik
- „Przed konkursem matematycznym” P. Cholewik
- „Zadania z matematyki dla olimpijczyków” H. Pawłowski, W. Tomalczyk
- „O rozwiązywaniu równań w liczbach całkowitych” W. Sierpiński
- „Liga zadaniowa – zbiór zadań” Z. Bobiński
- „Matematyka elementarna w zadaniach tom I i II” Lev Kurlyandchik
- „Zadania z olimpiad matematycznych trygonometria i geometria” H. Pawłowski
- „Zadania z olimpiad matematycznych planimetria i stereometria” H. Pawłowski
- „Zadania z olimpiad matematycznych z całego świata” H. Pawłowski
- „Złote rybki w oceanie matematyki” Lev Kurlyandchik
- „Wędrowki po krainie nierówności” Lev Kurlyandchik
- „Impresje matematyczne tom I i II” Lev Kurlyandchik
- „Impresje liczbowe” Lev Kurlyandchik
- „Szkice o liczbach, funkcjach i figurach” W. Bednarek
- „Tajemnicza hipoteza Riemanna” W. Bednarek
- „Przygotowanie do Olimpiad Matematycznych” D. Musztari
- „Rachunek różniczkowy i całkowy z zastosowaniami” W. Leksiński
- „Analiza matematyczna w zadaniach” W. Krysicki, L. Włodarski
- „Zadania z analizy matematycznej” W. Kaczor, M. Nowak
- „Matematyka” – czasopismo dla nauczycieli
- „Delta matematyka – fizyka - astronomia-informatyka” - miesięcznik

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Tezy do programu przedstawili:

mgr Urszula Kalita – nauczyciel matematyki w III LO w Lublinie

mgr Józef Tymicki - nauczyciel matematyki w III LO w Lublinie

Korekta i opracowanie:

mgr Elżbieta Miterka

Analiza statystyczna wyników egzaminu gimnazjalnego oraz ocen końcowych z matematyki:

mgr Agnieszka Szumera

Nadzór merytoryczny i zatwierdzenie:

prof. dr hab. Zdzisław Rychlik

